

3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

แผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มุ่งบริหารจัดการลุ่มน้ำสู่ความยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำให้คืนความอุดมสมบูรณ์มากที่สุด โดยกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายหลัก และยุทธศาสตร์การพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ดังนี้

3.1 วิสัยทัศน์

ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้รับการฟื้นฟูและรักษาไว้อย่างยั่งยืน ภายใต้สมดุลที่เหมาะสมระหว่างระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม มีสถาบันและองค์กรการบริหารจัดการ ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม

3.2 วัตถุประสงค์

เพื่อให้ระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาวะแวดล้อมในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา คืนความอุดมสมบูรณ์ได้มากที่สุด ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคมโลก ยุคปัจจุบัน และเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำสามารถเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นฐานการประกอบอาชีพของประชาชนในลุ่มน้ำได้อย่างยั่งยืน แผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะให้มีการบริหารจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาแบบบูรณาการที่เน้นให้เกิดความสมดุลของมิติการพัฒนาพื้นที่ 3 มิติ คือ นิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม ด้วยการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการยอมรับและการเข้ามาเป็นผู้มีบทบาทหลัก ในการขับเคลื่อนการพัฒนาของภาคประชาชนและชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 มิตินิเวศ

เป็นการอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพื่อสงวนรักษาและส่งมอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าของลุ่มน้ำ อันได้แก่ ทรัพยากรป่าไม้ ป่าชายเลน ป่าพรุ ความสมบูรณ์และหลากหลายทางชีวภาพของทะเลสาบ ทรัพยากรน้ำ สภาพภูมิประเทศที่เป็นเอกลักษณ์และสวยงามทั้งทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้แก่คนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและสังคมได้ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตอย่างมั่นคง เพียงพอและมีคุณภาพที่เหมาะสม

3.2.2 มิติเศรษฐกิจ

เป็นการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด เพื่อสนับสนุนการผลิตทางเศรษฐกิจและอุปโภคบริโภค โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อการทำลายและสร้างมลพิษให้แก่สิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำ เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เพียงพอ และมีคุณภาพสนองความต้องการใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน

3.2.3 มิติสังคม

เป็นการจัดสรรและแบ่งปันบทบาทในการอนุรักษ์ฟื้นฟูสงวนรักษาและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำให้กับภาคส่วนต่างๆ ในสังคมร่วมรับผิดชอบ โดยไม่ก่อให้เกิดผลเสียหรือผลกระทบต่อภาคส่วนอื่นๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีร่วมกัน

3.3 เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์

- (1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และบำรุงรักษาระบบนิเวศลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ให้กลับคืนสู่สภาพธรรมชาติเดิมมากที่สุด
- (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ประโยชน์ทรัพยากรลุ่มน้ำ ให้สอดคล้องกับศักยภาพและสมดุลกับระบบนิเวศ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน
- (3) ป้องกัน ควบคุม และแก้ไขปัญหามลพิษ เพื่อรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ให้อยู่ในระดับมาตรฐาน
- (4) อนุรักษ์ ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรม แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และภูมิปัญญาท้องถิ่นในเชิงคุณภาพ เพื่อสืบทอดคุณค่าให้แก่ชนรุ่นหลัง
- (5) สร้างกลไกการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่ทุกภาคส่วนในลุ่มน้ำมีบทบาทร่วมในการตัดสินใจกำหนดนโยบาย แผนงาน และการดำเนินโครงการในพื้นที่

3.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

เพื่อบริหารจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้บรรลุผลความสมดุลของมิติการพัฒนาตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ยุทธศาสตร์การพัฒนา ในระยะ 10 ปีข้างหน้า จึงมุ่งให้ความสำคัญกับ (1) การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพของลุ่มน้ำให้มากที่สุด (2) การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในลุ่มน้ำอย่างยั่งยืน (3) การควบคุมและป้องกันมิให้เกิดมลพิษต่อลุ่มน้ำจากการใช้ทรัพยากรต่างๆ (4) การอนุรักษ์ฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรม

แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและศิลปกรรม (5) การปรับกลไกและกระบวนการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของลุ่มน้ำ ให้มีประสิทธิภาพ เน้นการบริหารงานที่โปร่งใสและการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะท้องถิ่นและชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาคือควรได้รับการผลักดันและริเริ่มให้เกิดขึ้น ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ 26 มาตรการ โดยแต่ละยุทธศาสตร์จะเน้นเป้าหมายต่างๆ กัน แต่ในภาพรวม จะครอบคลุมเป้าหมายทั้งหมดที่กล่าวถึงในหัวข้อ 3.3 ข้างต้น โดยมาตรการที่เสนอเป็นแนวทางที่ครอบคลุมการดำเนินงาน 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการป้องกันและควบคุม 2) ด้านการแก้ไขและฟื้นฟู และ 3) ด้านการสร้างจิตสำนึก ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ

ด

วัตถุประสงค์

เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพในลุ่มน้ำให้คืนความอุดมสมบูรณ์เพื่อความสมดุลของระบบนิเวศ และเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี ประกอบด้วย การฟื้นฟูและเพิ่มพื้นที่ป่า และการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำในทะเลสาบสงขลา

มาตรการ

- (1) ฟื้นฟูและคุ้มครองความอุดมสมบูรณ์ของป่าบริเวณต้นน้ำ
- (2) ฟื้นฟูและดูแลรักษาป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าพรุรอบชายฝั่งและเกาะในทะเลสาบให้มีความอุดมสมบูรณ์
- (3) จัดหาที่ดินทดแทนให้ราษฎรที่ย้ายออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ป่าชายเลน พื้นที่ชุ่มน้ำ และป่าพรุ เพื่ออยู่อาศัยและทำกิน
- (4) ขุดลอกทะเลสาบ และลำคลองในแหล่งที่ตื้นเขินและเหมาะสมเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำ
- (5) ฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและนกน้ำที่หายากและที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การใช้ประโยชน์ทรัพยากรกลุ่มน้ำแบบบูรณาการและใช้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

เพื่อสนับสนุนให้เกิดการใช้ทรัพยากรในลุ่มน้ำเพื่อการผลิตและอุปโภคบริโภค โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศของลุ่มน้ำ และปัญหาอื่นๆ ประกอบด้วยการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมกับศักยภาพ การจัดการน้ำเพื่อการผลิตและอุปโภคบริโภค การจัดการระบบประมงและเพาะเลี้ยงในทะเลสาบ และการป้องกันปัญหาน้ำท่วม

มาตรการ

- (1) จัดการทรัพยากรดิน และการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบทะเลสาบให้เหมาะสมกับศักยภาพทางธรรมชาติ
- (2) บริหารจัดการทรัพยากรน้ำผิวดินและน้ำบาดาลแบบบูรณาการเพื่อประโยชน์ในการผลิต และอุปโภคบริโภค
- (3) ควบคุมและลดปริมาณสูบน้ำจากทะเลสาบในฤดูแล้ง
- (4) ให้มีการบริหารจัดการแหล่งน้ำที่มีประสิทธิภาพโดยสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วม
- (5) ปรับปรุงระบบระบายน้ำ และระบบคมนาคม
- (6) จัดการประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำอย่างยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การควบคุมและป้องกันมลพิษ

วัตถุประสงค์

เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษต่างๆ ที่เกิดจากกิจกรรมการผลิตและการอุปโภคบริโภคที่ส่งผลกระทบทางลบต่อระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในลุ่มน้ำ

มาตรการ

- (1) ลดการปล่อยสารอาหารจากชุมชน อุตสาหกรรม ฟาร์มสุกรและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำลงสู่ทะเลสาบ
- (2) ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีระบบบำบัดน้ำเสีย และ/หรือ ปรับปรุงเทคโนโลยีการบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสม

- (3) รณรงค์และประชาสัมพันธ์สร้างตระหนักรู้ในปัญหามลพิษ
- (4) บริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ทางเศรษฐศาสตร์ สังคม และการเมือง
- (5) ควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินและแหล่งกำเนิดมลพิษ
- (6) ปรับปรุงคุณภาพสิ่งแวดล้อมชุมชนริมคลองโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การอนุรักษ์ ฟื้นฟู บูรณะ ศิลปวัฒนธรรม แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

เพื่อฟื้นฟูและธำรงรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม แหล่งประวัติศาสตร์ และโบราณคดีที่มีคุณค่า รวมทั้งแหล่งธรรมชาติที่สวยงาม ให้สามารถสืบทอดต่อไปยังชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ภาคภูมิใจ และได้ใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องยาวนาน

มาตรการ

- (1) อนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ ศิลปวัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (2) อนุรักษ์ คุ้มครอง และใช้ประโยชน์จากแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม
- (3) พัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และเชื่อมโยงข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (4) สนับสนุนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละพื้นที่โดยคำนึงถึงประโยชน์ของชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนากลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาตามแผนแม่บท โดยประสานการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดการผลักดันไปสู่การปฏิบัติ โดยเฉพาะภาคประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ต้องมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ให้มีการจัดทำระบบฐานข้อมูลลุ่มน้ำให้เป็นมาตรฐานเดียวกันและมีความต่อเนื่อง รวมทั้งให้มีการติดตามประเมินผลความสำเร็จของแผนอย่างเป็นรูปธรรม

มาตรการ

- (1) พัฒนากลไกการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
- (2) เพิ่มประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของประชาชน
- (3) ให้มีกลไกในการพัฒนาวัฒนธรรมการทำงานของภาครัฐและภาคประชาชน
- (4) จัดทำฐานข้อมูลลุ่มน้ำที่เป็นมาตรฐาน รวดเร็ว และต่อเนื่อง
- (5) ติดตามประเมินผลการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

3.5 ตัวชี้วัดแผน

ภายหลังจากแผนแม่บทพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้มีการดำเนินการไปแล้ว 10 ปี (พ.ศ. 2549-2558) จะต้องเกิดผลสัมฤทธิ์ที่สำคัญ 7 ประการ คือ

- (1) มีสถาบันพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ศูนย์ประสานงานบริหารงานวิจัย และเครือข่ายของกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้รับการจัดตั้ง
- (2) มีการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอยู่ภายใต้หลักธรรมาภิบาล ทุกฝ่ายยอมรับร่วมกันได้ว่าเป็นการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส และเป็นธรรม
- (3) ชุมชนมีความพอใจในคุณภาพชีวิตซึ่งรวมถึงสถานภาพทางเศรษฐกิจ ในสภาพสังคม และในสภาพระบบนิเวศ โดยดัชนีชี้วัดทั้ง 3 มิติ มีแนวโน้มดีขึ้นแบบสมดุล
- (4) เพิ่มและฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของป่าให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 20 ของพื้นที่ลุ่มน้ำ

(5) เครื่องมือประมงจำพวกไชนั่งและโพงพางลดลงอย่างน้อยร้อยละ 30 ทำให้ผลการจับสัตว์น้ำด้วยไชนั่งต่อหน่วยเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 ของทรัพยากรประมง

(6) มีอุทยานประวัติศาสตร์เมืองเก่าสงขลา และเมืองเก่าพัทลุง และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้รับการฟื้นฟู ดูแลรักษาให้มีคุณภาพที่ดีและเหมาะสมยิ่งขึ้น และมีกลุ่มอาศรมวิทยาลัยและพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ของชาวบ้านอย่างน้อย 26 แห่ง

(7) คุณภาพน้ำในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาไม่ต่ำกว่าประเภทที่ 3 ตามมาตรฐานคุณภาพน้ำแหล่งน้ำผิวดิน

ในรายงานเล่มที่ 3 “แผนแม่บท” ได้นำเสนอตัวชี้วัดในระยะสั้น (1 ปี: พ.ศ. 2549) และระยะกลาง (5 ปี: พ.ศ. 2553) เพื่อใช้ในการประเมินและปรับเปลี่ยนแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

3.6 โครงการภายใต้ยุทธศาสตร์

เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ของแผนแม่บทการพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงกำหนดโครงการตามยุทธศาสตร์การพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เป็นผลจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และผลการศึกษาการจัดทำแผนแม่บทฯ จำนวน 5 ยุทธศาสตร์ 26 มาตรการ รวม 57 โครงการ ซึ่งมีรายละเอียดในรายงาน เล่มที่ 2 “รายงานหลัก”

โครงการที่นำเสนอดังกล่าว ได้ผ่านการวิเคราะห์และจัดทำขึ้นเพื่อสนองความประสงค์ของชุมชนตามยุทธศาสตร์และมาตรการ โดยมุ่งหวังที่จะให้เป็นจุดเริ่มต้นของการนำไปสู่การจัดทำรายละเอียดของโครงการได้โดยรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม ควรถือว่าโครงการเหล่านี้เป็นเพียงตัวอย่างโครงการที่นำเสนอเป็นแนวคิด (Project ideas) อีกทั้งมิใช่เป็นโครงการทั้งหมดที่จะมีได้ภายใต้แผนแม่บทนี้ โครงการอื่นๆ ที่สามารถสนองต่อกรอบวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และมาตรการข้างต้นที่อาจได้รับการจัดทำขึ้นเพิ่มเติมนอกเหนือจากนี้ ก็ควรจะได้รับการพิจารณาเช่นกัน เพราะแผนงาน/โครงการต่างๆ ที่นำเสนอมีลักษณะเป็นแผนที่หน่วยงานสามารถนำไปปรับใช้ได้ (Dynamic and rolling plan)